

PERKEMBANGAN BANDAR MUAR, JOHOR (1884-1940)

THE DEVELOPMENT OF THE CITY OF MUAR, JOHOR (1884-1940)

Umi Qhahira Ya'acob*
Penyelidik bebas, MALAYSIA

Mohd Firdaus Abdullah**
Universiti Kebangsaan Malaysia, MALAYSIA

Zaiton Zakarya***
Guangdong University of Foreign Studies, CHINA
(东方语言文化学院马来语系广东外语外贸大学)

Abdul Muein Abadi****
Universiti Kebangsaan Malaysia, MALAYSIA

Abstrak

Pada abad ke-19, Muar telah menjadi bandar terpenting di Johor selepas Johor Bahru. Situasi ini mempengaruhi perkembangan bandar Muar dalam aspek politik, ekonomi dan sosial dalam tempoh yang dinyatakan yang dilihat berada di bawah pemerintahan Kesultanan Melayu Johor dan seterusnya British. Maka dengan itu, artikel ini ingin melihat sejauh mana perkembangan bandar Muar, Johor dari tahun 1884 sehingga tahun 1940 dalam menyokong dakwaan yang menyatakan bandar ini merupakan bandar terpenting dalam tempoh yang dinyatakan. Penyelidikan ini telah menyenaraikan beberapa objektif, iaitu mengenal pasti bentuk pentadbiran daerah Muar, meninjau bentuk ekonomi yang diusahakan di daerah Muar dan menganalisis perkembangan sosial untuk di daerah Muar sepanjang tempoh tumpuan penyelidikan ini. Bagi mencapai objektif yang dinyatakan, penyelidikan ini menggunakan kaedah kualitatif dan sepenuhnya menggunakan pendekatan penyelidikan sejarah. Bahan dan sumber diperoleh dari Arkib Negara Malaysia, Arkib Negara Malaysia Cawangan Johor, Pejabat Daerah Muar, Perbadanan Perpustakaan Awam Johor, Perpustakaan Negara Malaysia. Hasil penyelidikan menunjukkan sememangnya Muar merupakan bandar terpenting di Johor pada tahun 1884 hingga 1940. Situasi ini dilihat turut menjadi asbab bandar Muar diangkat menjadi sebagai Bandar DiRaja Johor yang telah disempurnakan oleh Sultan Johor, Sultan Ibrahim ibni Almarhum Sultan Iskandar pada 5 Februari 2012.

Kata kunci: Muar, Johor, Bandar diraja, politik, ekonomi, sosial

Abstract

In the 19th century, Muar became the most important town in Johor after Johor Bahru. This situation influenced the development of the town of Muar in political, economic, and social aspects during the specified period, which was under the rule of the Sultanate of Johor and subsequently the British. Therefore, this article aims to examine the extent of the development of Muar town, Johor, from 1884 to 1940 in supporting the claim that this town was the most important during the specified period. The research has outlined several objectives, including identifying the administrative structure of the Muar district, reviewing the economic activities

in the Muar district, and analyzing social developments in the Muar district during the focus period of this research. To achieve the stated objectives, this research utilizes qualitative methods and entirely adopts a historical research approach. The materials and sources are obtained from the National Archives of Malaysia, the Johor Branch of the National Archives of Malaysia, the Muar District Office, the Johor Public Library Corporation, and the National Library of Malaysia. The research results indeed show that Muar was the most important town in Johor from 1884 to 1940. This situation is also seen as the reason for Muar town being elevated to the Royal Town of Johor; a status conferred by Sultan Johor, Sultan Ibrahim ibni Almarhum Sultan Iskandar, on 5th February 2012.

Keywords: *Muar, Johor, Royal town, politics, economy, social*

Pengenalan

Daerah Muar terletak di bahagian barat laut negeri Johor, Malaysia. Beberapa lokasi penting yang terdapat di dalam daerah ini adalah seperti Bandar Maharani dan Pagoh. Muar berkongsi sempadan dengan daerah Tangkak di bahagian utara, daerah Segamat di bahagian timur, dan daerah Batu Pahat di bahagian selatan. Daerah ini meliputi kawasan seluas 2346.12 kilometer persegi dengan jumlah penduduk seramai 328,695 orang.¹ Nama 'Muar' berasal daripada perkataan 'muara,' namun terdapat juga teori lain yang menyatakan ia mungkin berasal daripada perkataan Hindu 'Muna' yang bermaksud tiga dan 'Ar' yang bermaksud sungai. Keadaan ini merujuk kepada kehadiran Sungai Muar yang mengalir melalui bandar tersebut dan juga merupakan sungai terpanjang di negeri Johor.² Malah Sungai Muar telah memberi kehidupan kepada lokasi ini dan situasi ini kalau dilihat turut disokong oleh kenyataan Mohd Firdaus Abdullah (2021) yang menyatakan bahawa penguasaan air menjamin kepada kehidupan yang lebih baik meskipun masyarakat Melayu dilihat kurang berinovasi dalam memanipulasikan kelebihan sumber yang dinyatakan.³ Hanya untuk kegunaan pertanian sahaja telah menampakkan keintelektualan orang Melayu yang boleh dilihat melalui penciptaan terusan dan sungai buatan di beberapa negeri seperti Terusan Wan Mat Saman di negeri Kedah, terusan yang dibina oleh Sultan Dhiauddin Almkaram Shah di Perlis, Sungai Korok di Kedah dan lain-lain lagi.⁴

Muar adalah sebuah kawasan yang kaya dengan sejarah, walaupun kurang catatan sejarah yang lengkap dan bukti arkeologi menyebabkan sebahagian besar sejarah lalu Muar masih menjadi misteri. Dipercayai bahawa sejarah Muar bermula sebelum zaman Empayar Melaka lagi. Pada tahun 1361, terdapat catatan yang mengaitkan Muar dengan wilayah Empayar Majapahit. Terdapat juga catatan yang menyatakan bahawa Parameswara, pengasas Empayar Melaka, telah mendirikan sebuah perkampungan di Pagoh, Ulu Muar, selepas melarikan diri dari Temasik sebelum mendirikan kota Melaka.⁵ Muar juga menjadi tempat istirahat terakhir bagi Sultan Alauddin Riayat Shah (1477-1488), satu-satunya makam kesultanan Melaka yang terselamat daripada pemusnahan oleh Portugis semasa penaklukan mereka ke atas Melaka.⁶ Di samping itu, Muar juga memainkan peranan penting dalam pertahanan terhadap penaklukan Portugis pada tahun 1511, dengan pembinaan Kubu Bentayan oleh Sultan Melaka untuk melawan serangan laut Portugis. Pada zaman penjajahan Portugis, Muar menjadi tempat berdirinya 'Fortaleza de Muar' atau benteng Muar, yang berfungsi sebagai pertahanan terhadap serangan Belanda dan Aceh. Muar pernah menjadi sebuah kerajaan merdeka yang diperintah oleh Sultan Ali Iskandar Shah (1855-1877) dalam tempoh yang

singkat tersebut. Pada masa tersebut, penguasaan negeri Johor (kecuali Muar dan Kesang) telah diserahkan kepada Raja Temenggung Tun Daeng Ibrahim di bawah perjanjian antara British di Singapura dan Sultan Ali Iskandar Shah.⁷ Sultan Ali ialah pewaris sebenar Kesultanan Johor, namun kelemahan beliau telah mengakibatkan kuasa pemerintahan Johor berpindah kepada Temenggung.⁸

Setelah Sultan Ali wafat pada tahun 1877, Muar akhirnya menjadi sebahagian daripada wilayah Johor. Pada awal tahun 1884, Maharaja Abu Bakar memerintahkan Muhammad Salleh bin Perang, Dato' Bentara Luar Johor, untuk mendirikan Bandar Muar, yang juga dikenali sebagai Bandar Maharani, dengan nama yang diberikan oleh Maharaja Abu Bakar.⁹ Selepas peristiwa berkenaan, bermulalah perkembangan bandar Muar yang memberi kesan terhadap aspek politik, ekonomi dan sosial dalam tempoh yang dinyatakan.¹⁰ Maka dengan itu, penyelidikan ini akan merungkai sejauh mana perkembangan bandar Muar, Johor dari tahun 1884 sehingga tahun 1940.

Pentadbiran Muar Selepas Tahun 1884

Sebelum tahun 1884, Muar telah mempunyai sistem pentadbirannya yang tersendiri. Pentadbiran di Muar pada tahun 1855 hingga 1879 terbahagi kepada dua bahagian, iaitu dengan mengikut pembahagian daerah Muar kepada dua kuasa pemerintahan. Selepas perjanjian tahun 1855 itu, daerah Muar telah dibahagikan kepada dua kawasan, dan masing-masing diperintah serta ditadbir secara berasingan. Sungai Muar, yang terletak di tengah-tengah daerah Muar, menjadi garis sempadan yang memisahkan kedua-dua kawasan tersebut. Secara umumnya, kawasan yang terletak di sebelah kiri hulu Sungai Muar sehingga ke Sungai Kesang yang bersempadan dengan Melaka adalah kawasan yang diperintah oleh Sultan Ali. Baginda berkediaman di Umbai Melaka. Kawasan ini dikenali sebagai kawasan Muar-Kesang. Manakala kawasan di tepi kanan hulu Sungai Muar sehingga ke Sungai Sarang Buaya yang bersempadan dengan Batu Pahat berada di bawah pemerintahan Maharaja Abu Bakar yang berpusat di Johor Bahru. Kawasan tersebut dikenali sebagai kawasan Muar-Padang. Kawasan pinggir sungai dan daerah penduduk di kedua-dua kawasan ini menjadi kawasan permukiman dan kawasan tumpuan penduduk Muar pada waktu itu yang terdiri daripada orang Melayu, Jawa, dan Bugis. Hal ini demikian kerana kawasan sepanjang Sungai Muar ini sangat subur untuk melakukan aktiviti-aktiviti pertanian. Permukiman ini akhirnya membentuk perkampungan besar dengan kepimpinan yang bertanggungjawab menjaga kepentingan penduduknya. Sultan Ali merupakan pemerintah tertinggi di kawasan Muar-Kesang manakala penghulu pula menjadi pemerintah di kawasan kampung dan mukim. Apabila daerah Muar-Kesang diserahkan kepada Temenggung Maharaja Abu Bakar pada tahun 1879, baginda telah mengarahkan Datuk Bentara Luar, iaitu Muhamad Salleh Bin Perang supaya membersihkan kawasan Kuala Sungai Muar. Di Kuala Sungai Muar ini Datuk Bentara Luar telah berjaya menubuhkan tapak bandar dan di sinilah dibinanya bangunan pejabat-pejabat kerajaan. Pembangunan bandar ini telah menjadikannya sebuah bandar yang maju dan berjaya menarik minat pedagang-pedagang untuk berdagang di situ.¹¹ Pada bulan Ogos 1884, Sultan Abu Bakar telah merasmikan pembukaan bandar baharu ini yang kemudiannya dinamakan Bandar Maharani. Bandar ini menjadi pusat pentadbiran daerah Muar dan Kesang.¹²

Untuk melicinkan pentadbiran di bandar Maharani, telah diwujudkan dua unit kawasan pentadbiran, iaitu kawasan Muar-Kesang dan kawasan Padang. Jawatan residen telah

diwujudkan semula, iaitu dengan pelantikan Engku Sulaiman bin Daud sebagai residen di bandar Maharani. Beliau telah dibantu oleh dua orang kerani, iaitu Encik Mohammad Yassin bin Ahad dan Encik Abdullah bin Salleh. Di kawasan Padang pula telah ditempatkan penolong residen, iaitu Encik Mahmud bin Dapat dan dibantu oleh Haji Mohammad bin Tahir sebagai kerani. Pada tahun 1885, kawasan-kawasan ini telah diatur semula. Pentadbiran kawasan Padang telah disatukan dengan pentadbiran kawasan Muar. Pada tahun ini juga seorang penolong residen telah ditempatkan di Parit Jawa bagi menjaga kawasan Padang. Bandar Maharani telah dijadikan pejabat kerajaan bagi kawasan Muar dan Padang. Seiringan dengan itu, bilangan pegawai kerajaan telah bertambah pada tahun 1885, kakitangan pentadbiran kawasan Muar dan Padang ini berjumlah sebelas orang keseluruhannya. Pentadbiran di Muar terus berkembang dan dalam tahun 1889, telah diwujudkan berbagai-bagai jawatan baharu seperti jawatan ketua penjara, penolong residen Muar dan lain-lain lagi. Pada tahun ini juga Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri Johor telah menghantar tiga orang pegawainya bertugas di Bandar Maharani. Mereka itu ialah Encik Mohammad Don bin Tahir sebagai bendahari residen, Engku Endut sebagai Penguasa Jabatan Kerja Raya dan Ungku Sulaiman sebagai penolongnya.¹³

Selaras dengan perkembangan dalam jabatan residen, maka pada tahun 1889 sebuah penjara telah didirikan dan Ungku Ibrahim telah dilantik sebagai ketua penjara. Untuk menjaga keamanan pula, kekuatan anggota polis kawasan Muar telah ditambah. Sementara itu, jabatan bendahari telah dipisahkan daripada jabatan residen. Pegawainya, iaitu Encik Mahmud bin Dapat telah dijadikan penolong residen bagi kawasan Parit Jawa. Keadaan ini bermakna dalam kawasan Muar terdapat dua orang penolong residen, iaitu Encik Mahmud bin Dapat dan Ungku Othman yang telah ditukarkan jawatannya daripada pembantu residen kepada jawatan penolong residen Muar.¹⁴ Suatu perubahan telah berlaku dalam struktur pentadbiran di Muar, apabila pada 4 Julai 1898, kerajaan Johor telah melantik Ismail bin Bacok sebagai pesuruhjaya polis bagi jajahan Muar, Padang, dan Kesang. Pada tahun yang sama juga, kawasan Segamat dan Tangkak telah dijadikan daerah kecil dan setiap daerah kecil ini telah dikelolakan oleh seorang pegawai yang bergelar Pegawai Daerah. Untuk tujuan tersebut, Maharaja Abu Bakar telah pergi ke Muar dan bertemu dengan penghulu, naib penghulu, orang kaya, dan pegawai kerajaan di kedua-dua kawasan bagi memutuskan bahawa kedua-dua kawasan ini hendak dijadikan daerah. Hasrat ini akhirnya telah dipersetujui oleh semua pihak.

Perubahan dalam sistem dan susunan pentadbiran di peringkat mukim dan kampung juga telah dilakukan. Perubahan ini disebabkan bertambahnya bilangan penduduk dan wujudnya pemusatan penempatan di satu-satu kawasan sehingga terbentuknya kampung-kampung yang besar dan maju. Untuk melicinkan pentadbiran di peringkat mukim dan kampung, jawatan-jawatan ketua kampung dan penghulu serta orang kaya telah ditambah. Dalam tahun 1908, kerajaan Johor telah mula menggunakan gelaran atau jawatan naib penghulu. Dengan itu ramailah ketua-ketua tradisional di kawasan perkampungan telah dilantik atau dinaikkan tarafnya kepada naib penghulu. Jawatan naib penghulu adalah lebih tinggi kedudukannya daripada jawatan ketua kampung daripada segi urutan, mereka mempunyai peluang yang lebih tinggi untuk dilantik menjadi penghulu apabila penghulu kanan telah meninggal dunia. Sebagaimana yang telah diterangkan sebelum ini, penghulu yang telah lama memegang jawatan ini dan berjasa akan dinaikkan tarafnya kepada jawatan orang kaya. Sehingga tahun 1923, terdapat lebih kurang 24 buah kampung di Muar dan setiap satunya mempunyai ketuanya masing-masing. Bagi kampung yang lebih besar terdapat dua naib penghulu yang akan membantu kerja penghulu. Menurut buku daftar nama-nama orang kaya,

penghulu, dan naib penghulu Muar pada tahun 1927, jelaslah bahawa daerah Muar pada tahun 1927 telah mempunyai pemimpin tradisional seramai 29 orang yang wujud di 24 buah kampung di Muar. Selaras dengan perkembangan dalam sistem pentadbiran tempatan dan bertambahnya bilangan ketua-ketua tradisional, maka kerajaan telah memberi perhatian yang serius untuk mewujudkan kerjasama yang erat antara pegawai kerajaan tempatan dengan ketua-ketua tradisional. Usaha-usaha ini sangatlah penting untuk memajukan masyarakat, taraf ekonomi dan pendidikan mereka.¹⁵

Sehingga tahun 1950, penghulu masih menjadi wakil raja walaupun pada masa itu mereka telah diserapkan di dalam jentera pentadbiran kerajaan. Hal ini demikian kerana sultan masih mempunyai kuasa ke atas pelantikan penghulu. Malahan perkembangan dalam sistem pentadbiran seperti ini telah meletakkan taraf dan kedudukan penghulu lebih terjamin dan terpelihara pada masa akan datang. Perubahan yang ketara ke atas kedudukan penghulu hanya berlaku selepas Undang-undang Tanah 1910 dijalankan. Sememangnya tidak dapat dinafikan bahawa perkembangan sistem pentadbiran yang pesat di Muar sekitar tahun 1880 adalah ekoran daripada kemajuan yang dicapai dalam sistem pentadbiran pusat, iaitu yang berpusat di Johor Bahru. Sebelum sistem pentadbiran baharu wujud di Muar, di sana telah ada satu bentuk pentadbiran tradisional yang telah begitu kukuh. Temenggung Muar memainkan peranan penting di Muar sejak sebelum tahun 1855 lagi dan pada masa itu juga telah terdapat ketua-ketua tradisional seperti penghulu, ketua kampung, To' Raja dan orang kaya. Walaupun Muar selepas perjanjian 1855 terbahagi kepada dua kuasa pemerintah, namun kedudukan dan peranan ketua-ketua tradisional di kedua-dua kawasan pada umumnya adalah sama. Mereka berperanan sebagai ketua di peringkat kampung dan menyampaikan segala arahan daripada pemerintah masing-masing kepada anak buah di bawah penguasaannya, atau lebih tepat dikatakan sebagai wakil sultan di peringkat kampung. Jelaslah, kedudukan penghulu dan pemimpin tradisional masih terpelihara dan terus dikekalkan pada waktu tersebut. Mereka masih mendapat arahan terus daripada pemerintah walaupun pada tahun 1872, di Muar telah wujud sistem residen. Walaupun kedudukan residen lebih tinggi daripada ketua-ketua tradisional tetapi mereka bukanlah pegawai yang bertanggungjawab sepenuhnya kepada perkembangan institusi pentadbiran tradisional pada masa itu.¹⁶

Perkembangan Ekonomi di Daerah Muar, 1884-1940

Perusahaan Gambir, Lada Hitam dan Ubi (melalui Sistem Kangchu dan Pajak)

Perusahaan gambir, lada hitam dan ubi merupakan antara hasil pertanian utama di Muar dalam tempoh yang dinyatakan. Sebelum tanaman yang dinyatakan diperkenalkan, di Johor Bahru dan daerah-daerah lain di Johor telah terlebih dahulu mengusahakan tanaman gambir, lada hitam dan ubi melalui satu sistem cukai yang sangat kompleks. Melalui cukai ini, terdapat beberapa subsistem yang lebih khusus, iaitu sistem Kangchu, sistem cukai sungai, sistem cukai kampung, sistem cukai bandar, dan sistem pasar.¹⁷ Selain itu, terdapat juga sistem yang memberikan hak monopoli dalam pembekalan candu, arak, dan perusahaan kayu-kayan negeri.¹⁸ Kejayaan perusahaan ini boleh dilihat daripada hasil pertanian yang semakin meningkat dari semasa ke semasa. Pada tahun 1880, negeri Johor telah mengeksport sebanyak 316,063 pikul gambir dan 56,203 pikul lada hitam ke Singapura. Tiga tahun kemudian, terdapat 4000 kilang gambir di negeri Johor¹⁹, dan hingga tahun 1889, hasil pengeluaran tersebut telah

mencapai jumlah 4,544 pikul gambir dan 117,24 pikul lada hitam²⁰. Perusahaan tersebut akhirnya turut dilaksanakan di Muar pada akhir abad ke-19 terutama selepas penyelesaian persengketaan kuasa politik tempatan dengan penentuan Maharaja Johor sebagai pemerintah pada tahun 1877.

Pada tahun 1884, Muar telah dibuka sebagai sebuah penempatan yang baharu dan dalam tahun 1887, upacara perasmianya telah dilakukan oleh Pemerintah Johor dengan dihadiri oleh ramai tauke-tauke Cina untuk menggalakkan mereka mengeluarkan modal dalam lapangan pertanian. Dalam tahun yang berikutnya banyak kawasan baharu ke daerah-daerah pedalaman telah dibuka seperti Chohong, Tangkak, Durian Chondong, Bukit Gambir, Lenga, Pangkalan Bukit, Pagoh yang mempunyai dua kawasan luas, iaitu Pagoh kanan dan Pagoh kiri, dan kawasan Sungai Mati.²¹ Sesetengah daripada tempat-tempat ini telah menjadi kawasan perkampungan Cina yang akhirnya telah menjadi kawasan perkampungan Cina yang besar misalnya, Kangkar di Lenga pernah mempunyai penduduk-penduduk Cina seramai 7000 orang.²²

Di samping itu, perkembangan aktiviti pertanian dan ekonomi lain bertambah pesat dengan perluasan sistem pajak kampung atau sungai (bukan sistem Kangchu) yang dapat memberikan kebenaran untuk menanam gambir, lada hitam dan ubi kepada tauke-tauke atau kongsi-kongsi Cina berdasarkan tender yang diedarkan oleh kerajaan.²³ Adakalanya pula kebenaran asal menanam, iaitu "Surat Sungai" (Sistem Kangchu) di kawasan-kawasan Kangchu yang lama ditarik balik sekiranya tidak memuaskan dan kebenaran yang baharu diberikan kepada tauke atau kongsi lain berdasarkan sistem pajak kampung.²⁴ Mengikut sistem pajak ini kawasan pedalaman seperti di sungai Geresik, sungai Bukit Serampang²⁵, dan kawasan sempadan Chohong dengan Melaka telah dibuka untuk pertanian gambir, lada hitam, atau ubi mengikut seperti yang disyaratkan di dalam perjanjian pajak itu, dan bayaran pajakan ini dibuat tiap-tiap bulan sebanyak mana yang ditentukan.²⁶ Sekiranya pemajak-pemajak itu menghadapi kerugian dari hasil kawasan pajakan mereka, mereka boleh membuat rayuan kepada pihak berkuasa untuk menurunkan sewa pajak itu. Dalam tahun 1891 contohnya, kerugian telah berlaku kepada pemajak-pemajak di Chohong dan Tangkak apabila kawasan mereka di Relau terlepas masuk ke daerah perintah Melaka. Satu petisyen telah dibuat oleh tauke-tauke pemajak tersebut kepada pemerintah untuk memohon menurunkan sewa mereka. Setelah satu pemeriksaan dibuat, kerajaan telah bersetuju untuk menurunkan 100 ringgit dari sewa pajakan yang asal, iaitu 750 ringgit sebulan.²⁷

Dalam dekad pertama abad ke-20, selaras dengan keadaan umum yang wujud di negeri Johor, kemerosotan perusahaan gambir dan lada hitam mula berlaku di daerah Muar berikutan dengan perpindahan ramai orang Cina ke negeri-negeri Melayu Bersekutu dan Melaka akibat tarikan dan persaingan dari perkembangan perusahaan getah di sana. Sesetengah dari kangkar-kangkar yang ramai seperti di Lenga terpaksa ditutup.²⁸ Namun dalam keadaan begini, aktiviti-aktiviti orang Cina dalam proses pengeluaran hasil-hasil gambir, lada hitam dan ubi di Muar masih lagi penting. Hingga tahun 1904 terdapat sebanyak 21 kawasan kangkar, iaitu 14 di tebing sebelah kanan sungai Muar, dan tujuh di tebing sebelah kiri. Kesemuanya terdapat sepuluh buah pusat kangkar, yang ramai ialah kangkar-kangkar Pangkalan Bukit, Pagoh Hilir, Pagoh, Liang Batu, Lenga, Bukit Kepong, Labis, Bukit Serampang, Durian Chondong, dan Biawak. Selain itu, di kawasan sempadan Melaka, ladang-ladang ubi yang sangat luas hampir rata-rata dipunyai oleh saudagar-saudagar Cina Selat masih merupakan kawasan penanaman

ubi yang penting sekali di negeri Johor.²⁹ Hingga 1908, jumlah kawasan-kawasan penanaman gambir dan lada hitam yang telah dibenarkan oleh kerajaan Johor di Muar ada 25 kawasan. Terdapat juga segelintir pegawai kerajaan tempatan yang telah berkongsi dengan tauke-tauke Cina dalam perusahaan ini. Dalam tahun 1911, jumlah pengeluaran ialah 213, 386 pikul gambir dan 47, 512 pikul lada hitam, iaitu kira-kira separuh daripada jumlah besar eksport dagangan ini dalam tahun 1903.³⁰ Dalam dua tahun yang berikutnya pula harga pasaran gambir dan lada hitam yang terus menurun telah memberi pukulan hebat kepada pengeluaran hasil-hasil ini. Pada tahap perusahaan gambir dan lada hitam yang menurun ini barulah gambaran khusus jumlah pengeluaran untuk daerah Muar dapat dilihat. Dalam tahun 1911, Muar telah mengeksport sebanyak 43,781 pikul gambir yang bernilai 357, 584.00 ringgit dan 17, 422 pikul lada hitam yang bernilai 220, 294.00 ringgit. Dalam tahun 1912 pula, eksport-eksport dari daerah ini telah bertambah, iaitu 57, 752 pikul gambir yang bernilai 550,726.00 ringgit dan 27, 193 pikul lada hitam yang bernilai 440,090 ringgit.³¹ Manakala, penghasilan ubi dari daerah Muar merupakan kadar yang terbesar bagi negeri Johor. Dalam tahun 1911, anggaran hasil cukai eksport ubi dari seluruh negeri Johor bernilai \$ 20,500.00 dan dari jumlah ini sebanyak \$ 20,000.00 ringgit dianggarkan dikutip dari pelabuhan Muar.³²

Padi

Dalam bidang ekonomi bumiputera, asas tradisional kepada aktiviti-aktiviti mereka tidak berubah, tetapi suasana sosiopolitik yang aman telah membolehkan mereka menambah hasil pendapatan dari usaha-usaha yang lebih giat untuk memajukan sumber pencarian rezeki mereka. Hingga ke akhir abad 19, perkampungan orang Melayu di daerah pedalaman tebing-tebing sungai Muar telah bertambah ramai. Perusahaan pertanian mereka dengan bercucuk tanam dan terutamanya mengeluarkan hasil-hasil hutan telah bertambah maju dengan perkembangan sistem perhubungan melalui sungai Muar. Keadaan ini telah membantu dalam mengeksport hasil-hasil mereka dan ditambah pula dengan pertambahan kemasukan orang-orang Cina dalam kalangan mereka yang menjadi pekedai-pekedai dan pedagang-pedagang. Sehingga ke tahun 1890-an, orang Melayu masih menitikberatkan pengeluaran hasil-hasil hutan seperti damar, minyak kayu, getah perca atau getah taban merah dan sejumlah besar rotan-rotan yang mempunyai kira-kira 30 jenis.³³ Sungguhpun kawasan-kawasan yang sesuai untuk menanam padi terdapat di banyak tempat, tetapi perusahaan ini diusahakan sekadar untuk kehidupan harian sahaja dan hanya terdapat di beberapa kelompok kawasan seperti di Geresik, Sungai Ring dan kampung-kampung di antara sungai Kesang dengan sungai Muar yang diselangi pula oleh dusun buah-buahan dan kelapa. Dalam pertengahan dekad akhir abad 19, harga beras telah melambung naik. Pihak berkuasa tempatan yang mendapat sokongan kuat dari kerajaan negeri telah membuat dasar untuk menggalakkan penanaman padi yang lebih banyak untuk kehidupan harian supaya mereka tidak bergantung kepada beras import dari Melaka dan Singapura.³⁴ Pada penghujung tahun 1896, satu rancangan untuk menanam padi yang teratur “bagi Muar dan daerah-daerahnya” telah disusun, tetapi ternyata usaha-usaha ini tidak mendatangkan hasil yang memuaskan. Besar kemungkinan bahawa terdedahnya masyarakat tempatan kepada ekonomi perdagangan telah menggalakkan mereka lebih menguntungkan dari bertanam padi.³⁵ Sehingga tahun 1912, pihak berkuasa telah menggalakkan penduduk-penduduk supaya menanam padi di ladang-ladang pinang dan kelapa mereka sebagai *cash-crop* di samping terdapatnya pengecualian dari cukai-cukai tanah bagi tiga tahun pertama di kawasan-kawasan penanaman padi mereka.³⁶

Bercucuk Tanam (Buah-buahan, Kelapa dan Pinang)

Keadaan ekonomi bumiputera di kawasan pesisiran Muar pula adalah agak berbeza. Di kawasan ini, perusahaan padi langsung tidak dijalankan, tetapi ekonomi pertanian mereka yang terdiri daripada dusun buah-buahan, kebun-kebun kelapa dan pinang dan perusahaan menangkap ikan terus berkembang maju. Di kawasan ini, golongan pemimpin tradisional yang terdiri daripada Orang-orang kaya dan Penghulu telah mengambil bahagian secara aktif bagi memajukan ekonomi setempat. Mereka telah berusaha membawa masuk orang-orang Jawa dan golongan bumiputera yang lain membuka kebun-kebun baharu yang mendatangkan hasil. Sesetengah daripada mereka seperti Orang kaya Bedu yang menjaga kawasan pertengahan Padang, telah berusaha mendapatkan wang modal dari saudagar-saudagar Cina dan Melayu yang berulang-alik dari pelabuhan Melaka ke kawasan ini.³⁷ Pemimpin tradisional ini hanya mendapat ganjaran dalam bentuk pungutan cukai mengikut satu sistem yang telah mereka persetujui. Melalui sistem ini, barang-barang dagangan yang keluar masuk dari kawasan Padang itu dikenakan bayaran sepuluh sen bagi tiap-tiap satu pikul. Bagi yang berhajat membuka kawasan-kawasan kebun baharu pula, mereka dikehendaki membayar satu ringgit bagi tiap-tiap satu "jalur" tanah (kira-kira 3/4 ekar atau 10 x 100 depa luas) yang dibuka. Ada juga pegawai-pegawai tinggi pemerintah yang telah terlibat bersama-sama pemimpin-pemimpin tempatan ini dalam usaha-usaha ekonomi. Selepas tahun 1290 (1873/74 T.M.), Engku Mohd. Khalis "telah bersyariah" dengan Orang kaya Abu Bakar³⁸ sebanyak 5,000 ringgit untuk perbelanjaan membuka kawasan darat Padang hingga ke Bukit Dinding. Minat dari usaha pemimpin-pemimpin tradisional tempatan ke arah kemajuan kawasan Padang ini dapat diperhatikan dari penolakan mereka akan bantuan perbelanjaan dari pemerintah kerana ini dianggap menambah beban perbelanjaan kerajaan ketika "negeri baharu hendak menjadi".

Sehingga tahun 1870-an masih terdapat di bahagian pedalaman kawasan darat Padang itu beberapa kampung orang Sakai yang bercucuk tanam ubi, keladi, pisang dan jagung. Mereka juga bekerja mengeluarkan hasil-hasil hutan seperti getah, rotan dan minyak yang didagangkan kepada orang Melayu di Padang itu. Selain itu, orang Jawa Melayu telah bertambah ramai masuk ke kawasan itu dan pembukaan kebun-kebun, dusun buah-buahan, kelapa dan pinang mula tersebar luas hingga ke kawasan-kawasan darat. Dalam tahun 1890 sahaja, dianggarkan ada seramai 10,000 orang Jawa mendiami kawasan Padang itu. Di bahagian kanan muara sungai Muar, kebun-kebun kelapa yang luas telah ditanam, dan untuk menahan tanah-tanah dari runtuh dipukul air laut, pokok-pokok kayu bakau telah ditanam. Seterusnya, berbelas-belas parit tali air yang besar telah digali oleh penduduk-penduduk tempatan terutama orang-orang Jawa yang mendiami kawasan yang lebih jauh ke daerah daratan, untuk mengalirkan air dari kawasan-kawasan rendah di samping menjadi jalan perahu-perahu mengangkut keluar hasil-hasil tempatan.³⁹ Sesetengah daripada penduduk kampung itu pula berkongsi untuk menyediakan dan mengendalikan alat-alat pengangkutan seperti sampan, nadih (perahu besar) dan sekoci untuk memunggah hasil-hasil tanaman dan buah-buahan keluar untuk didagangkan ke pelabuhan-pelabuhan Parit Jawa, Muar dan Melaka.⁴⁰

Sehingga tahun 1890, kawasan sekitar Bandar Maharani dan Padang telah mengeluarkan hasil-hasil pertanian dari kelapa, pinang dan buah-buahan yang sangat besar, dan kebanyakannya dieksport melalui pelabuhan Bandar Maharani. Bagi mengatasi masalah pengangkutan yang semakin bertambah itu, dalam tahun 1888, kerajaan telah membuat satu

peruntukan bagi membina dan mewujudkan perkhidmatan kereta api ringan di kawasan itu.⁴¹ Dalam tahun 1890, usaha ini telah disiapkan dengan selesainya pembinaan jalan kereta api dari Tangga Batu (pangkalan pelabuhan Bandar Maharani) ke kawasan Padang sejauh sebelas batu.⁴² Sejak itu, jumlah hasil-hasil pertanian yang dieksport sangat banyak, dan sungguhpun telah ada sistem pengangkutan yang baik yang menghubungkan pelabuhan Bandar Maharani dengan pelabuhan-pelabuhan Melaka dan Singapura, tetapi keadaan ini belum dapat menampung sepenuhnya eksport-eksport dari kawasan tersebut. Kesibukan dan besarnya jumlah dagangan di pelabuhan Muar itu dapat diperhatikan dari petikan akhbar *The Straits Times* yang mengatakan:

Barang-barang eksport yang menimbun di atas pangkalan itu dengan sendirinya menyatakan keadaan yang sebenar, dan sudah sampai masanya kapal-kapal masuk berniaga ke mari ditambah sekurang-kurangnya sebuah lagi. Kapal Bengkalis telah terpaksa menolak sebahagian besar daripada barang-barang yang ada di atas pangkalan itu kerana kekurangan tempat, dan petang ini kapal Perak telah berlepas dalam keadaan penuh sesak padahal barang-barang yang menunggu di atas pangkalan boleh memenuhkan sebuah kapal lagi.⁴³

Dalam bulan September 1890 juga dilaporkan kira-kira 20,000 biji durian telah dibawa ke Singapura pada bulan lalu. Hinggaawal abad ke-20 ini, ekonomi pertanian daripada dusun buah-buahan, dan kebun-kebun kelapa dan pinang yang rata-rata diusahakan oleh orang Melayu dan Jawa terus berkembang dan mengeluarkan hasil yang kian bertambah. Sungguhpun sebahagian besar dari hasil-hasil dagangan ini dibawa oleh kereta api dan kemudiannya dieksport melalui pelabuhan Bandar Maharani, tetapi hasil-hasil pengeluaran di kawasan-kawasan yang lebih jauh ke utara pelabuhan Muar, seperti Tanjung Tohor, dipunggah dan dibawa dengan tongkang-tongkang ke palabuhan Parit Jawa dan di pengkalan-pengkalan kecil di tepi pantai dan kemudiannya dibawa ke Singapura. Malahan, barang-barang makanan seperti belacan dan ikan kering merupakan hasil-hasil eksport bagi kawasan ini.⁴⁴ Sehingga tempoh itu, bilangan orang-orang Cina yang membuka kedai berniaga di pusat-pusat kampung dan pelabuhan Parit Jawa yang dikelilingi oleh masyarakat Melayu dan Jawa itu turut bertambah ramai. Mereka menjual barang-barang keperluan kepada penduduk-penduduk dan membeli hasil-hasil pengeluaran pertanian tempatan. Aktiviti perdagangan mereka ini akhirnya telah bertambah luas dan menjalin satu rangka pemasaran bagi penduduk-penduduk di kawasan pesisiran ini. Pedagang-pedagang Cina ini telah dapat mengawal sebahagian yang agak besar hasil pengeluaran tempatan dengan mengeluarkan modal pendahuluan dalam bentuk wang atau dengan memberikan barang-barang keperluan atau kedua-duanya sekali. Modal-modal seperti ini menjadi cengkeram yang membolehkan mereka menguasai hasil-hasil pertanian atau buah-buahan yang dikeluarkan dalam satu-satu musim. Seringkali pula segala susunan cara penguasaan ke atas pengeluaran ekonomi itu diformulasikan dengan membuat satu perjanjian pajak yang bertulis dan disahkan oleh ketua-ketua atau penghulu-penghulu kampung yang biasanya akan menerima saguhati lima hingga sepuluh persen pada kadar besarnya satu-satu perjanjian pajak itu dibuat.⁴⁵

Satu gambaran yang lebih khusus mengenai jumlah ekonomi pertanian bumiputera boleh diperhatikan dari sumber-sumber mengenai hasil yang keluar dari kawasan ini di hujung dekad pertama abad ke-20. Dalam tahun 1910, hasil-hasil pertanian sebanyak 6,425 tan yang

hampir rata-rata dipenuhi oleh kelapa kering, pinang dan buah-buahan telah dibawa oleh kereta api dari kawasan Padang ke pelabuhan Muar, dan jumlah ini telah meningkat kepada 7,138 tan dalam tahun 1911.⁴⁶ Dalam masa yang sama hasil daripada eksport pinang ditaksirkan telah bertambah nilainya 69,000 ringgit dan eksport kelapa kering sebanyak 75,398 pikul telah bertambah menjadi 672, 853 pikul setahun. Ketika musim buah-buahan tahun 1911 pula, kira-kira 3/4 juta butir durian, 29,000 tong duku, dan 23,000 tong manggis telah dieksport melalui pelabuhan Muar. Dalam tempoh tersebut, setiap kali kapal-kapal wap keluar membawa barang dagangan dari pelabuhan Muar, kira-kira 25,000 hingga 30,000 butir durian dibawa bersama.⁴⁷

Penanaman Getah

Seterusnya, terdapat juga perusahaan penanaman getah di Muar yang diusahakan oleh golongan bumiputera dan bukan bumiputera. Pada awal abad ke-20, perusahaan getah mula berkembang di daerah Muar. Pada peringkat permulaannya hanya pemodal-pemodal Eropah dan Cina yang terlibat dalam perkembangan perusahaan ini. Namun dalam dekad kedua, sebilangan besar pekebun-pekebun kecil dari bangsa-bangsa Melayu dan Cina turut menyertai aktiviti ekonomi ini. Perluasan perusahaan getah ke daerah ini adalah merupakan ekoran dari perkembangan pesat perusahaan itu di Negeri-Negeri Melayu Bersekutu dan Melaka dalam dekad pertama abad ke-20. Oleh kerana di negeri-negeri itu sistem tanah yang teratur telah lebih dahulu dijalankan dan terdapat kawasan-kawasan luas yang sesuai untuk tanaman getah. Keadaan ini telah menarik tumpuan para pemodal dan peladang ke negeri-negeri tersebut. Hal ni telah melewati perluasan perusahaan getah ke negeri Johor. Dalam tahun 1908 hanya ada 18 ladang-ladang getah yang telah dibuka di seluruh negeri Johor, dan cuma tiga daripadanya sahaja terdapat di Muar. Antara tahun 1906 hingga 1910, harga pasaran getah telah melambung tinggi daripada 6 syiling kepada 13 syiling satu paun. Keadaan harga pasaran yang menggalakkan ini telah membantu mempercepatkan perkembangan perusahaan getah. Sehingga tahun 1911, jumlah ladang-ladang getah di negeri Johor meningkat menjadi 63 buah dan enam daripadanya terdapat di Muar.⁴⁸ Dua tahun kemudian jumlah ladang-ladang getah di daerah ini bertambah menjadi sebelas buah yang meliputi kawasan seluas 47,898 ekar semuanya. Selepas tahun 1911, pemodal dan peladang telah menumpukan usaha mereka membuka ladang-ladang getah di negeri Johor di mana terdapat kawasan-kawasan luas yang sesuai untuk tanaman ini yang masih belum dibuka. Dalam tempoh itu, kawasan-kawasan yang sesuai ini sudah berkurangan di Negeri-negeri Melayu Bersekutu. Tambahan pula, bermula pada 17 September 1910, iaitu bersempena dengan hari jadi Sultan Johor, satu undang-undang tanah yang baharu telah dikuatkuasakan di negeri Johor, dan undang-undang ini mengandungi peraturan sistem tanah Johor, seperti yang dijalankan di Negeri-negeri Melayu Bersekutu.⁴⁹

Mengikut sistem ini tiga cara untuk menyelaraskan permohonan tanah dijalankan; iaitu melalui Register Mukim, membuat permohonan secara langsung, dan memohon grant atau pajak.⁵⁰ Mengikut sistem ini semua kebun kecil yang telah diusahakan di kawasan kampung dan bandar akan diperiksa dan ditentukan sempadan kawasan masing-masing, dan kemudian dimasukkan ke dalam Register Mukim.⁵¹ Undang-undang tanah 1910 itu telah mendapat sambutan yang meluas dari kalangan penduduk-penduduk tempatan Muar. Selain dari permohonan perseorangan yang dibuat, pemimpin tradisional seperti Penghulu Tanjung Gading, Penghulu Sarang Buaya, Penghulu Kampung Belemang dan Penghulu Kampung

Panchor, turut mempelopori usaha-usaha memohon tanah untuk pertanian bagi faedah "anak buahnya". Tempoh masa dari tahun 1910-an hingga 1920 menunjukkan bahawa harga getah telah merosot tetapi dalam tahun-tahun selepas 1910, berpuluh-puluh permohonan tanah telah dibuat tiap-tiap bulan oleh penduduk-penduduk tempatan.⁵² Selain itu, dalam jangka masa yang sama, ramai orang Jawa, "Melayu Sumatra", Bugis dan Banjar telah berhijrah ke daerah ini dan turut sama-sama membuka kebun-kebun kecil getah. Begitu juga keadaannya dengan sebilangan besar orang-orang Cina, terutamanya dari kaum Hailam, yang telah masuk membuka kebun-kebun kecil getah seluas antara sepuluh hingga 100 ekar tiap-tiap satu di daerah ini. Dalam tahun-tahun awal selepas 1910, didapati bahawa hasil pengeluaran getah di Muar telah bertambah dengan sangat pesatnya (lihat Jadual I).

Jadual I: Cukai Kastam dari Eksport Hasil-hasil Utama bagi Daerah Batu Pahat, Muar< Johor Bahru dan Seluruh Negeri Johor

Jenis-jenis Eksport	Batu Pahat		Muar	
	1912	1914	1912	1914
	\$	\$	\$	\$
Pinang	3,500	40,000	60,000	57,000
Getah	-	14,000	80,000	135,000
Kelapa	-	20,000	20,000	45,000
Lada Hitam	25,000	14,000	40,000	33,000
Gambir	-	-	55,000	24,000
Ubi	-	9,000	12,000	10,000

Jenis-jenis Eksport	Johor Bahru		Seluruh Negeri Johor	
	1912	1914	1912	1914
Pinang	1,200	35,000	72,000	132,000
Getah	30,000	110,000	113,000	259,000
Kelapa	8,000	13,000	48,000	78,000

Lada Hitam	90,000	30,000	170,000	77,000
Gambir	-	45,000	-	78,000
Ubi	-	8,5000	16,000	19,100

Sumber: Disesuaikan dari *Johore Annual Report 1920*, hlm.18 dan *Report on the Land Office for the year 1919*

Dari tahun 1911 hingga tahun 1914, cukai kastam ke atas eksport getah bagi daerah Muar telah bertambah lebih empat kali ganda, iaitu daripada 34,000 ringgit menjadi 135,000 ringgit. Hal ini telah menjadikan Muar sebagai daerah pengeluar getah yang terbesar di negeri Johor, iaitu dari kira-kira lebih 80 peratus jumlah pengeluaran seluruh negeri dalam tahun 1911 kepada 55 peratus dalam tahun 1914. Memandangkan bahawa tempoh yang diambil bagi tanaman getah itu mengeluarkan hasil ialah lima tahun, selepas ia ditanam, maka pengeluaran getah yang bertambah dengan cepat di Muar ini merupakan hasil dari ladang-ladang getah yang besar berbanding hasil pengeluaran kebun-kebun getah. Ladang-ladang ini telah diusahakan lebih awal dari pekebun-pekebun kecil. Maka itu didapati bahawa pertambahan pesat pengeluaran hasil getah di Muar dalam peringkat ini memberi kesan yang sedikit kepada keseluruhan jumlah pengeluaran hasil-hasil utama pertanian yang lain, yang rata-rata diusahakan oleh pekebun-pekebun kecil. Dalam tempoh separuh akhir dekad ketiga abad ke-20, perusahaan getah di Muar telah berkembang dengan pesat. Sehingga tahun 1929 kawasan pertanian di Muar ditaksirkan seluas 157, 562 ekar yang terbagi kepada 25,300 pemilik. Dari jumlah ini 53,340 ekar terdiri dari kebun-kebun kecil yang terbagi kepada 19,875 milik, yang rata-rata ditanam dengan getah.⁵³ Semuanya ini termasuk ke dalam Register Mukim. Sehingga tahun 1940, kawasan penanaman getah di Muar telah bertambah kira-kira 53,338 ekar lagi apabila 2,900 permohonan tanah dari semua jenis diluluskan oleh kerajaan.⁵⁴

Perkembangan Sosial di Daerah Muar dari Tahun 1884 -1940

Sebelum pertengahan abad ke-19, Muar sudah pun mempunyai beberapa kelompok masyarakat Melayu yang teratur, yang mendiami kawasan kampung di sepanjang Sungai Muar, kawasan Kesang dan di beberapa kampung di kawasan pesisirannya. Dengan adanya perkembangan-perkembangan politik dan ekonomi yang maju, ia telah membawa kepada pertambahan penduduk pelbagai bangsa yang mana kebanyakan tempat ini telah menjadi pusat penduduk yang ramai sehingga wujudnya perkembangan sosial yang sekali gus telah memberi kesan kepada perkembangan sosioekonomi di Muar.

Perkhidmatan Kesihatan

Dalam tahun 1896 yang seterusnya, pentadbiran di Muar telah mengambil langkah yang lebih berkesan bagi perkhidmatan kesihatan daerah Muar. Pada awal tahun itu terdapat berita-berita berkaitan penyakit taun dalam kalangan kuli-kuli Cina yang dibawa masuk dengan kapal-kapal "wangkang Cina" ke negeri Melayu dan Negeri-negeri Selat. Pesuruhjaya Kerajaan Muar telah

mengarahkan Pesuruhjaya Polis memerintahkan semua balai polis di tepi laut berjaga-jaga dan tidak membenarkan "wanggang-wanggang" Cina yang disyaki mengambil kuli-kuli yang berpenyakit taun dari mendarat di Muar. Menjelang pertengahan tahun itu juga, jumlah orang yang dirawat di rumah sakit Muar telah bertambah ramai bilangannya dan memaksa kerajaan menambah perbelanjaan makanan dari 150 ringgit hingga 200 ringgit sebulan. Dalam pada itu, penyakit taun yang menjangkit itu telah mula muncul dan tersebar di kawasan Parit Jawa yang mempunyai penduduk yang ramai jumlahnya.

Dr. Wheatley dari rumah sakit kerajaan di Bandar Maharani telah dihantar ke kawasan ini untuk menanam cacar kepada orang-orang di Parit Jawa disertai usaha bergotong-royong mencuci dan membersihkan kawasan yang kotor. Semua usaha ini telah menunjukkan kesan yang dapat membantu menjaga daripada merebaknya penyakit ini, dan hingga ke bulan Julai tahun itu, penyakit berjangkit itu dapat dikawal dengan selamatnya.⁵⁵ Dalam keadaan kesihatan umum seperti ini, pentadbiran Muar telah mengambil satu langkah memperkemas perjalanan perkhidmatan kesihatan bagi seluruh daerah ini. Pada 7 September 1896, Datuk Pesuruhjaya telah mengesyorkan kepada kerajaan negeri bagi membenarkan dibentuk "Jemaah Menjaga Kesihatan Negeri" yang bertanggungjawab mengawasi hal-hal kesihatan di daerah Muar. Bersama-sama itu beliau telah menyediakan senarai nama orang yang difikirkan patut menjadi ahli dalam badan Jemaah Kesihatan ini. Cadangan Datuk Pesuruhjaya ini telah dipersetujui oleh kerajaan dan pada bulan September tahun itu juga, badan Jemaah Kesihatan bagi daerah Muar telah ditubuhkan di Bandar Maharani. 70 Penubuhan badan ini telah dilakukan dengan tindakan kerajaan pada penghujung tahun itu untuk rumah satu lagi cawangan rumah sakit di Chohong, satu kawasan yang bersempadan dengan negeri Melaka.⁵⁶

Infrastruktur dan Kemudahan Awam

Perkembangan-perkembangan dalam bidang pentadbiran awam dan kesihatan di Muar ini selaras dengan kemajuan yang dicapai dalam bidang pembinaan yang telah memberikan satu rupa bentuk kepada Bandar Maharani khasnya dan daerah Muar amnya sebagai bandar dan daerah yang maju, sekali gus telah menyebabkan perkembangan sosial berlaku. Semasa pelantikan Datuk Mohamad b. Mahbob, satu anggaran perbelanjaan yang agak besar telah diperuntukkan untuk Jabatan Kerja Raya Muar. Bagi bulan Disember 1895, misalnya, kerajaan telah membenarkan belanjawan bagi kerja pembangunan jabatan ini sebanyak 2,000.00 ringgit sebulan⁵⁷ dan mulai tahun hadapannya pula peruntukan ini telah dinaikkan kepada 2,500.00 ringgit sebulan.⁵⁸ Hal ini bererti bahawa perbelanjaan yang dianggarkan bagi kerja-kerja Jabatan Kerja Raya Muar tahun itu berjumlah 30,000.00 ringgit setahun. Peruntukan belanjawan yang besar ini telah membolehkan pentadbiran di Muar menjalankan beberapa rancangan membaiki keadaan dan rupa bentuk Bandar Maharani. Dalam tahun itu, parit-parit yang dibina di kiri kanan jalan-jalan di sekitar bandar ini telah diperbaiki dan ditembok dengan simen dan batu. Satu pelan baharu bagi pelabuhan Muar di kawasan Tangga Batu Salleh telah direka dan sebuah bangunan bagi penggunaan pelabuhan tersebut turut dibina.⁵⁹ Satu peruntukan perbelanjaan yang berasingan sebanyak 150.00 ringgit telah dikhaskan bagi memperbaiki keadaan sekolah-sekolah kerajaan di Bandar Maharani yang kelihatan sudah usang. Pada masa itu juga telah mula dibina tiang-tiang lampu di tepi-tepi jalan untuk lampu-lampu minyak tanah dipasang pada waktu malam. Seorang buruh bangsa Jawa telah bekerja bagi memasang dan menggantungkan lampu-lampu itu dengan menggunakan tangga untuk memanjat tiang-tiang lampu yang tinggi.⁶⁰ Peruntukan perbelanjaan menjaga lampu-lampu

minyak di tepi-tepi jalan ini termasuk juga di dalamnya perbelanjaan bagi kuli-kuli tukang kebun yang menjaga padang orang ramai yang menghiasi setengah daripada bangunan-bangunan kerajaan dan rumah-rumah kediaman pembesar-pembesar kerajaan di daerah ini.⁶¹

Pada penghujung dekad 1890-an itu, sebuah bangunan bagi penggunaan askar-askar Timbalan Setia Negeri telah dibina di kawasan istana yang lama. Markas askar itu dinamakan "Fort Tanjung Muar".⁶² Pada masa itu juga pekerja telah diarahkan untuk membaiki dan membina jalan-jalan yang baharu bagi menghubungkan beberapa pusat perkampungan dan pekan di Bandar Maharani. Jalan-jalan ke kawasan Sungai Mati, Tangkak dan ke Melaka telah diusahakan agar lebih sempurna keadaannya. Jalan-jalan yang baharu telah dibina menghubungkan pekan Tangkak dengan Jementah, dan dari pekan itu ke Melaka melalui kawasan Sialang. Sebatang jalan juga telah dibina menuju ke kawasan Sagil. Satu rentasan bagi pembinaan jalan darat telah dibina bagi menghubungkan Bandar Maharani dengan Sarang Buaya, iaitu satu kawasan yang bersempadan dengan daerah Batu Pahat, melalui pekan Parit Jawa.⁶³ Di samping itu, satu pelan yang teratur telah dibuat bagi membaiki perhubungan jalan air yang menggunakan Sungai Kesang.⁶⁴ Berikutan dengan ini, kerajaan telah menyeru orang ramai supaya, "bermuafakat menjaga dan membersihkan parit-parit, terusan dan sungai" yang berhampiran dengan kawasan masing-masing.

Pertambahan Bilangan Perkhidmatan Awam

Perkembangan sosial juga dapat dilihat melalui bertambahnya bilangan perkhidmatan awam sekali gus telah memberi kesan terhadap sosioekonomi di Muar. Hal ini dapat dilihat apabila pegawai-pegawai kerajaan yang bekerja dalam pentadbiran di Muar dalam berbagai-bagai jabatan perkhidmatan awam dan perkhidmatan keselamatan telah bertambah ramai bilangannya. Pegawai-pegawai tinggi ini turut dapat menikmati beberapa kemudahan yang istimewa. Selain dari mendapat gaji mereka tiap-tiap bulan, mereka juga menerima pelbagai elaun tambahan seperti elaun pengangkutan bagi penggunaan kuda, elaun minyak bagi lampu-lampu jalan yang dipasang menuju ke tempat kediaman mereka, dan elaun tukang kebun dan kuli yang dipanggil "*boy cooky*" yang bekerja di rumah-rumah mereka. Seawal tahun 1896, pegawai-pegawai kerajaan ini telah pun menubuhkan sebuah kelab yang dinamakan "Muar Kelab". Sebuah bangunan sebesar dua pintu telah disewa bagi penggunaan ibu pejabat kelab ini. Dalam bulan Januari 1896, ahli-ahli kelab ini telah berjaya mendesak kerajaan untuk meneruskan bantuannya sebanyak 14.00 ringgit bagi membayar sewa bangunan ini tiap-tiap bulan yang dikeluarkan dari perbendaharaan kerajaan di Muar.⁶⁵ Pada peringkat ini kita tidak dapat mengetahui aktiviti-aktiviti kelab ini, tetapi pada awal abad ke-20, Muar Kelab telah mengadakan kegiatan-kegiatan sosial dan agama seperti sambutan-sambutan Maulud, awal Muharam, hari jadi Sultan, majlis-majlis perbahasan dan lain-lain.⁶⁶

Menjelang abad ke-20, perkembangan pentadbiran awam di daerah Muar telah mencapai peringkat kemajuan yang lengkap dan teratur. Dalam tahun 1901, terdapat kira-kira 13 jabatan awam yang berasingan, iaitu: jabatan-jabatan Pesuruhjaya Kerajaan, Perbendaharaan, mahkamah, Sheriff, Pelajaran, Pos, Pertanian Tanah dan Survey, Registrar Harta Benda Kesihatan, Kerjaya, Keretapi, Pelabuhan dan Jabatan Air. Sesetengah daripada jabatan ini telah menjalani perubahan dan perkembangan yang besar dalam beberapa tahun

yang terakhir itu. Jabatan Pelabuhan atau Syahbandar umpamanya sekarang mempunyai kakitangan seramai 18 orang yang diketuai oleh pegawai Syahbandar, Encik Mohamad Yunos. Jabatan ini bertanggungjawab terhadap perdagangan import eksport daerah Muar. Perkembangan pesat ekonomi tempatan telah membawa kepada penubuhan cawangan-cawangan jabatan ini kepada tiga kawasan lain, iaitu Chohong yang bersempadan dengan negeri Melaka, Sarang Buaya yang bersempadan dengan daerah Batu Pahat dan kawasan Parit Jawa. Kemajuan-kemajuan yang teratur juga terdapat dalam perkhidmatan kereta api ringan. Perkhidmatan ini mempunyai kira-kira 16 orang kakitangan yang diketuai oleh seorang Superintendent, iaitu Tuan J.C. Campbell, yang juga merangkap Superintendent Jabatan Air.

Pada masa itu, perkhidmatan kereta api mempunyai dua *Station Master* yang ditempatkan di Bandar Maharani dan di pekan Parit Jawa. Semua kakitangan perkhidmatan ini terdiri daripada orang-orang Melayu kecuali jawatan Foreman dan Fitter yang dikendalikan oleh dua orang pekerja Eropah. Pada masa itu, jumlah besar bilangan kakitangan awam kerajaan yang bekerja dalam semua jabatan pentadbiran Muar ada kira-kira 10 orang, termasuk 20 orang guru sekolah vernakular dan agama kerajaan. Jumlah ini tidak pula termasuk ketua-ketua tradisional seperti To' Raja, Orang kaya, Penghulu-penghulu dan ketua-ketua agama dalam tiap-tiap kumpulan masyarakat Melayu, yang sekarang semua sudah diserapkan menjadi alat kepada jentera pentadbiran kerajaan.⁶⁷

Selaras dengan perkembangan pertadbiran awam ini, perkhidmatan keselamatan telah berkembang dan bertambah teratur perjalanannya. Pada masa ini pasukan polis yang ditempatkan di daerah Muar mempunyai seramai 21 orang pegawai, iaitu dari yang setinggi-tingginya berpangkat Pesuruhjaya hingga kepada berpangkat Koprak. Di samping itu, terdapat lapan orang kakitangan awam, iaitu seorang setiausaha, lima orang kerani dan dua orang jurubahasa. Dalam tahun 1901, sebanyak sebelas buah stesen polis telah didirikan di daerah itu, iaitu tiga daripadanya diketuai oleh pegawai polis yang berpangkat Inspektor, lima daripadanya diketuai oleh Sarjan-Sarjan Polis dan tiga diketuai oleh Koprak-Koprak Polis. Di samping itu, terdapat satu Jabatan Penjara yang agak kecil yang mempunyai empat orang kakitangan tetap yang diketuai oleh Encik Awang b. Dagang. Satu gambaran mengenai kemajuan mengenai pentadbiran dan pembangunan bandar yang dicapai hingga masa tersebut di daerah Muar dapat dilihat dari satu laporan yang agak panjang dari rencana pengarang sebuah akhbar tempatan yang menganggap kemajuan-kemajuan ini sebagai contoh dan bukti keupayaan bumiputera untuk maju:

If anybody wishes to see how Malays manage to get on nowadays when left more or less to themselves, we recommend a visit to Bandar Maharani on the Muar river. This town is rather larger than any town in Selangor, except Kuala Lumpur, and is ruled by a Malay Raja. There is a nice Padang, surrounded by iron chains Med to granite pillars; there is a magnificent galvanised iron market (designed by Mr. R. Bidewell we believe) with a circular roof: there are standpipes in the streets and water laid on to the houses: there is a European doctor (Mr. Chal- ts Who was here some years ago) and free medical attendance to all Malays: E streets and roads are excellent: brick drains are being laid down; the police part and well set-up: the post office is a clean and attractive place and arside is hund a board eivine the last known rates of exchange; a

*large export done in agricultural produce: at least one steamer calling every day. A miniature railway (2 cents a mile) runs into agricultural districts; fine Government launches run up the river; there are all the usual Government buildings, such as Customs House, Court and Land Office as well as a fine Residency for the Malay Raja in charge if he likes to use it. All these except the railway and hospital is under Malay supervision. The railway Selangor Government railway-but even here nearly all subordinates such as drivers, guards, clerks, porters are all Malays.*⁶⁸

Kemajuan-kemajuan yang dibawakan secara langsung dari usaha-usaha kerajaan negeri dan pentadbiran tempatan ini telah mendorong kepada perkembangan pesat yang dicapai oleh Bandar Maharani. Satu laporan rasmi sebuah Directory tahunan tempatan telah mengatakan:

*The town (proper) extends for about two miles in an almost West to East direction in about 20 3' North latitude and 102° 3' East longitude with a depth of about a quarter of a mile. The business part of the town is but three quarters of a mile long and is confined to the houses facing the river. Bandar Maharani.. may be said to be a town of good expectation in the future... There is a steam communication with Singapore every second day and a daily service by steam launches up the river as far as Bukit Kepong, some 60 miles distant, for passengers and light cargo.. Native tongkangs do a large traffic up the river, bringing the requirements of the several plantations direct from Singapore and taking back to the same port cargoes of gambier, pepper, etc. There are numerous shops, chiefly kept by Chinese, containing miscellaneous collection of necessary articles for which there is evidently a brisk demand. A few Klings keep stores for selling cloths and piece goods. There is a steam saw-mill and also a brick factory, and both do a good business. The attap houses are being gradually replaced by frame houses with tiled roofs.*⁶⁹

Menjelang dekad kedua, Jabatan Pesuruhjaya Kerajaan yang menjadi asas kepada pentadbiran tempatan telah diperbesarkan. Daerah Muar sekarang telah dibahagikan kepada tiga unit kawasan pentadbiran, iaitu Parit Jawa, Bukit Kepong dan Chohong. Tiap-tiap satunya pula diletakkan di bawah pengawasan seorang Pegawai Daerah yang menerima arahan-arahan daripada Pesuruhjaya Kerajaan. Di samping itu, terdapat 12 jabatan lain yang berasingan, iaitu Polis, Pos, Kesihatan, Agama, Pelajaran, Tanah, Bendahari, Kehakiman, Syahbandar dan Pelabuhan, Kastam, Kerjaraya dan Air, serta Jabatan Kereta api.⁷⁰ Pada masa itu jumlah besar kakitangan kerajaan dalam perkhidmatan awam dan keselamatan ialah seramai 440 orang. Jumlah ini pula tidak termasuk kakitangan kerajaan di Pejabat Pelajaran. Pertambahan bilangan mereka ini sebahagian besarnya disebabkan pertambahan dalam pasukan polis. Pasukan itu mempunyai sebanyak 16 balai polis yang ditempatkan di pusat-pusat penduduk yang ramai. Perkhidmatan kereta api juga sudah mempunyai kakitangan seramai 70 orang.

Selain daripada perubahan dalam peringkat pentadbiran yang rasmi, beberapa susunan baharu telah dijalankan bagi peringkat pentadbiran mukim dan kampung. Akibat dari pertambahan bilangan penduduk dan pemusatan kediaman mereka di satu-satu tempat yang baharu dan di setengah-setengah kampung, jawatan Orang kaya dan Penghulu ditambah. Seawal tahun 1908, kerajaan telah mula menggunakan gelaran jawatan Naib Penghulu.⁷¹ Maka ramailah ketua-ketua penduduk di kawasan-kawasan perkampungan yang berselerak di daerah Muar itu dilantik menjadi Naib Penghulu sebelum mereka diangkat menjadi Penghulu yang penuh. Dalam tahun 1911, bilangan Penghulu dan Naib Penghulu berjumlah tidak kurang daripada 51 orang semuanya di daerah ini.⁷²

Di samping perubahan dalam bidang pentadbiran, dekad pertama abad ke-20 juga merupakan jangka masa perkembangan sosial dan kemajuan pembangunan yang pesat bagi daerah Muar. Antara tahun 1903 hingga 1910, perbelanjaan tahunan yang besar telah diperuntukkan bagi daerah ini.⁷³ Sungguhpun pungutan hasil daerah Muar mengalami kemerosotan di antara tahun 1904 hingga tahun 1906, umumnya perbelanjaan kerajaan bagi daerah ini telah terus bertambah. Kita dapati bahawa hampir tiap-tiap tahun perbelanjaan melebihi hasil pendapatan dan keadaan ini terpaksa dibantu oleh kerajaan negeri. Keadaan ini sebahagian besarnya disebabkan oleh usaha titik berat dalam pentadbiran tempatan ke arah pembinaan dan pembangunan asas susunan ekonomi dan pentadbiran daerah hingga tahun 1911. Sepanjang 74 batu jalan raya telah dapat dibina di seluruh daerah Muar, dan perbelanjaan sebanyak 260.00 ringgit telah dikhaskan bagi menyiapkan pembinaan jalan raya Chohong dan Kesang yang menghubungkan kedua-dua tempat itu dengan sempadan Melaka. Dalam tahun itu juga, dari jumlah besar perbelanjaan kerajaan sebanyak 358,154.00 ringgit bagi daerah Muar, 161,436.00 ringgit daripadanya diperuntukkan untuk Jabatan Kerja Raya. Daripada jumlah ini pula 147,800.00 ringgit dikhaskan bagi pembinaan dan menjaga asas susunan ekonomi dan pentadbiran yang ada. Kejayaan dari usaha-usaha ini dapat dilihat dari laporan yang mengatakan bahawa berbanding dengan keadaan jalan raya di Melaka, jalan raya di Muar adalah jauh lebih baik dan sempurna.

Perkembangan Sistem Pentadbiran dan Perkhidmatan Awam di Muar

Perkembangan sistem pentadbiran di Muar telah menyebabkan berlakunya perkembangan sosial seperti perkhidmatan kesihatan, perkembangan kemudahan awam serta perkembangan sistem perkhidmatan pos yang telah memberi kesan kepada sosioekonomi di Muar. Beberapa tahun sebelum 1911, pentadbiran Bandar Maharani dijalankan melalui satu majlis municipal yang bertanggungjawab membuat dan melaksanakan keputusan bagi pentadbiran Bandar. Namun, pada 1911, Majlis Municipal ini telah digantikan dengan Majlis Bandaran manakala Pesuruhjaya Kerajaan telah dilantik menjadi presiden Majlis ini. Pada peringkat awal, selepas tertubuhnya Majlis Bandaran di Muar, Pesuruhjaya Kerajaan, sebagai Presiden Majlis itu, mempunyai minat yang tinggi, dan telah mengambil langkah untuk mengaturkan semua perjalanan majlis mentadbirkan Bandar Maharani itu. Beliau juga telah membuat penentuan khusus terhadap tugas-tugas yang dijalankan oleh seseorang Inspektor.⁷⁴ Umumnya Majlis Bandaran ini bertanggungjawab mengenai kesihatan awam, kebersihan dan kecantikan bandar serta pembinaan bangunan-bangunan di sekitar kawasan bandar. Pada bulan November tahun 1911, satu undang-undang mengenai majlis bandaran telah diluluskan oleh kerajaan dan dengan ini kuasa yang lebih tinggi telah diberikan kepada semua majlis bandaran di negeri Johor. Dengan ini juga, Majlis Bandaran Bandar Maharani telah dapat membuat usaha-usaha

yang lebih berkesan untuk memperbaiki keadaan bandar itu. Pada penghujung tahun itu juga, sistem mengangkut dan membuang najis telah diperbaiki. Dalam tahun yang berikutnya, majlis bandaran telah mengarahkan supaya bangunan, rumah-rumah dan kedai-kedai yang buruk dirobuhkan dan dibina semula. Tong-tong sampah besi telah dibeli untuk menggantikan tong tong sampah yang lama yang dibuat dari kayu. Dalam tahun-tahun yang berikutnya, Majlis Bandaran terus mengambil langkah memperbaiki keadaan kebersihan dan rupa bentuk Bandar Maharani. Satu alat pemusnah untuk memusnahkan sampah-sarap yang dipungut di kawasan bandar telah dibeli, dan najis-najis manusia pula dikumpul dan dibuang ke laut. Dalam tahun 1914 pula telah terjadi satu kebakaran yang dahsyat di kawasan tengah bandar. Sebanyak 53 buah rumah kedai telah binasa. Peristiwa ini juga telah menggalakkan majlis berikhtiar untuk menubuhkan Pasukan Bomba sukarela di bandar itu.⁷⁵

Di samping itu, disebabkan berlakunya perkembangan sosial dan pertambahan bilangan penduduk di Muar serta kemajuan di Muar, cukai-cukai pintu telah dinaikkan dan keadaan ini telah menambahkan hasil Majlis Bandaran dari kira-kira 32,656.00 ringgit dalam tahun 1912 kepada 40,300.00 ringgit dalam tahun 1914.⁷⁶ Dalam pada itu, usaha-usaha pembangunan yang dijalankan oleh berbagai-bagai jabatan kerajaan tempatan diteruskan, terutama dalam bidang asas susunan ekonomi dan perkhidmatan-perkhidmatan awam yang lain. Kemudahan air umpamanya, telah diperbesar meliputi kawasan-kawasan di luar Bandar Maharani. Dalam tahun 1913, satu tangki air yang besar telah dibina kira-kira empat batu dari pekan Parit Jawa untuk memberi kemudahan air paip kepada penduduk di pekan itu dan kampung-kampung yang berhampiran. Dalam tahun itu juga beberapa batang jalan raya yang baharu telah mula dibina. Usaha-usaha ini telah dimulakan untuk membina Jalan A. Rahman sepanjang tujuh setengah batu yang merentasi kawasan pantai selari dengan jalan kereta api. Sebatang jalan raya yang lain ke arah kawasan Bakri, sejauh empat batu mula dibaiki dan diletak batu. Di kawasan Jementah pula, sebatang jalan raya sepanjang lapan batu yang telah dibina oleh sebuah kompeni getah telah diambil alih oleh kerajaan. Kira-kira 20 batu jalan raya lain yang menghubungkan Bandar Maharani dengan kawasan-kawasan di daerah pedalaman telah dibaiki juga. Begitu juga jalan raya yang menghubungkan bandar ini dengan sempadan Melaka telah dapat digunakan oleh kenderaan-kenderaan berat. Dalam tahun 1913 itu, perkhidmatan motokar telah dimulakan di antara Muar dengan Melaka.⁷⁷ Dalam tahun-tahun yang berikutnya, usaha-usaha tersebut diteruskan untuk menyiapkan perhubungan jalan raya di antara kampung-kampung yang berselerak di daerah ini. Hingga ke tahun 1918, jalan raya di antara Bandar Maharani dengan kawasan Batu Anam telah siap dibina. Begitu juga jalan raya yang menghubungkan kawasan Belemang dengan kawasan Serom dan Bandar Maharani dengan Labis, iaitu satu kawasan pertanian yang maju.⁷⁸ Sehingga tahun 1920, sepanjang 41 batu jalan raya telah dibina di seluruh daerah dan kira-kira 113 batu daripadanya adalah jalan raya batu.

Namun, kejayaan menyediakan sistem perhubungan jalan raya ini telah memberi persaingan yang hebat kepada perkhidmatan kereta api Muar. Pada peringkat awal dekad kedua, perkhidmatan ini telah bertambah maju dan langkah-langkah telah diambil untuk membesarkannya. Di antara tahun 1911 hingga 1916, umpamanya, hasil yang dipungut dari perkhidmatan kereta api itu telah bertambah tiap-tiap tahun, tetapi menjelang tahun 1917, hasil pungutan telah mula merosot. Satu faktor yang membawa kepada kemerosotan ini adalah disebabkan keadaan am ekonomi terutamanya akibat perusahaan getah yang mula mengalami kemerosotan dari pertengahan tahun 1918. Selain itu, persaingan dari siapnya pembinaan sebatang jalan raya, iaitu, Jalan A. Rahman yang kedudukannya selari dengan jalan kereta api

itu telah mengurangkan penggunaan kereta api oleh penduduk-penduduk tempatan.⁷⁹ Maka akhirnya, dalam tahun-tahun 1920 langkah-langkah telah diambil untuk menutup terus perkhidmatan kereta api itu.

Dalam dekad kedua juga langkah seterusnya telah diambil bagi memperbaiki sistem perkhidmatan pos dan perkhidmatan kesihatan. Pada tahun 1911, perkhidmatan pos daerah Muar telah diperbesar lagi dengan pembukaan sebuah cawangan yang baharu untuk kawasan Parit Jawa. Dalam tahun itu, hasil kutipan dari perkhidmatan pos bagi seluruh daerah ini berjumlah 3,500.00 ringgit dan sebahagian besarnya, iaitu kira-kira 3,000.00 ringgit adalah dari penjualan setem sahaja." Dalam tahun 1912 pula, sebuah cawangan pejabat pos yang baharu telah dibuka di kawasan Tangkak. Di samping itu, satu rancangan telah dibuat bagi memulakan sistem perhubungan pos dengan negeri Melaka melalui jalan darat, iaitu apabila jalan raya Muar-Melaka itu siap dibaiki." Perkembangan-perkembangan ini telah membantu menambahkan hasil tahunan kerajaan dari perkhidmatan pos daerah Muar. Pada tahun 1914, hasil 4,270.00 ringgit, maka pada penghujung dekad tersebut, kerajaan telah memperuntukkan satu perbelanjaan khas bagi pembinaan sebuah bangunan ibu pejabat pos yang baharu di Bandar Maharani itu. 98 yang dipungut dari perkhidmatan ini telah bertambah menjadi 100 dan meningkat kepada 8,940 ringgit dalam tahun 1918.⁸⁰

Selaras dengan perkembangan dalam perkhidmatan pos itu, perkhidmatan kesihatan daerah Muar juga telah mengambil langkah-langkah memperbaiki sistem kemudahan kesihatan yang ada. Dalam tahun 1911, daerah ini mempunyai sebuah bangunan rumah sakit yang khas dan sebuah dispensari disewa dari satu bangunan kedai biasa. Kedua-duanya ini terletak di dalam Bandar Maharani itu sendiri. Di samping itu, terdapat juga sebuah cawangan rumah sakit yang lebih kecil di kawasan pekan Tangkak. Dalam tahun itu juga satu peruntukan telah dikhaskan untuk membina sebuah bangunan baharu bagi pejabat kesihatan dan dispensari. Umumnya rawatan kesihatan ini hampir rata-rata digunakan oleh penduduk-penduduk Cina. Oleh sebab itu, satu rancangan telah dikemukakan bagi mengadakan satu wad khas untuk orang-orang Melayu dengan kakitangannya daripada orang-orang Melayu sahaja.⁸¹ Di samping itu, usaha-usaha berterusan juga dijalankan bagi mengatasi penyakit-penyakit yang berjangkit dengan memberi perkhidmatan menanam cacar percuma. Dalam tahun 1911, seramai 7396 orang penduduk tempatan telah disuntik bagi mencegah merebaknya penyakit taun. Pejabat kesihatan telah bekerjasama dengan pihak polis dan penghulu tempatan untuk mengkuarantinkan dan melaporkan kawasan-kawasan yang diserang penyakit tersebut. Dalam bulan April tahun 1914, satu undang-undang yang mewajibkan bayi-bayi dan kanak-kanak disuntik telah dikuatkuasakan, iaitu memandangkan kadar kematian yang tinggi dalam kalangan mereka. Dalam tahun itu juga, perkhidmatan kesihatan telah cuba mengadakan usaha tunjuk ajar dalam kaedah-kaedah perbidanan.⁸² Kejayaan-kejayaan dari usaha-usaha ini dapat diperhatikan dari kadar kematian yang berkurangan dalam tahun-tahun terakhir dekad kedua itu. Kemajuan-kemajuan yang selaras ini juga ternyata dalam perkhidmatan kesihatan am yang bertambah baik.⁸³

Kesimpulan

Secara keseluruhannya, Muar memainkan peranan yang signifikan dalam sejarah Johor pada abad ke-19, menjadi salah satu bandar yang paling penting di negeri tersebut selepas Johor Bahru. Kemajuan Muar dapat dilihat dalam aspek ekonomi apabila hasil pengeluaran tanaman dilihat memberi impak yang besar kepada negeri Johor. Muar merupakan pengeluar tanaman getah, yang terbesar sehingga wujudnya ladang-ladang yang banyak di negeri Johor. Malahan, aktiviti bercucuk tanam seperti buah-buahan, pinang dan kelapa juga telah memberi manfaat yang besar kepada negeri Johor. Begitu juga dengan perusahaan gambir dan lada hitam. Bukan itu sahaja, perkembangan sosial juga telah memberi impak kepada penduduk Muar sekali gus memberi kesan terhadap sosioekonomi. Perkhidmatan awam seperti perkhidmatan kesihatan, perkhidmatan pos dan perkembangan jalan perhubungan awam telah menyebabkan Muar menjadi bandar yang maju berbanding dengan daerah lain. Kemajuan ini telah memberi impak kepada sosioekonomi terutama dari segi kemudahan perhubungan awam seperti jalan kereta api yang memudahkan untuk mengangkut getah, pinang dan kelapa. Malahan, jalan raya yang dibina juga dapat memudahkan pergerakan untuk menjalankan aktiviti ekonomi yang sedia ada. Selain itu, Muar dilihat lebih maju berbanding daerah lain apabila Muar mempunyai sistem pentadbiran yang baik yang dapat mengendalikan semua pentadbiran awam dan menyelesaikan segala masalah yang timbul.

Perubahan status Muar daripada menjadi bandar terpenting di Johor hingga diangkat sebagai Bandar DiRaja Johor pada 5 Februari 2012 mencerminkan kesinambungan peranannya dalam sejarah negeri ini. Pada tempoh tersebut, Muar telah menjadi pusat penting dari segi politik, ekonomi, dan sosial semasa penjajahan British. Pemilihan Muar sebagai Bandar DiRaja oleh Sultan Johor, Sultan Ibrahim ibni Almarhum Sultan Iskandar pada tahun 2012, adalah satu tanda penghargaan terhadap nilai sejarah dan sumbangan bandar ini dalam membentuk identiti Johor. Pengangkatan ini bukan sahaja mengiktiraf sejarahnya sebagai bandar utama, tetapi juga menunjukkan kesinambungan dalam pembangunan dan pertumbuhan Muar. Sebagai sebuah bandar bersejarah, Muar terus memainkan peranannya sebagai pusat kebudayaan, ekonomi, dan administratif, menjalankan warisan sejarahnya dalam konteks moden. Melalui pengangkatan sebagai Bandar DiRaja, Muar terus mengukuhkan kedudukannya dalam landskap sejarah dan sosial Johor.

Penghargaan

Terima kasih diucapkan kepada semua pihak yang telah membantu dalam menjayakan penyelidikan ini terutamanya Arkib Negara Malaysia, Arkib Negara Malaysia Cawangan Johor, Pejabat Daerah Muar, Perbadanan Perpustakaan Awam Johor, Perpustakaan Negara Malaysia, Universiti Sains Malaysia, Universiti Kebangsaan Malaysia dan lain-lain lagi.

Biodata

* **Umi Qhahira Ya'acob (umiqhahira@gmail.com)** merupakan penyelidik bebas yang beralamat, No. 91, Jalan Putra 1/18, Bandar Putra 85000 Segamat Johor, MALAYSIA.

** **Mohd Firdaus Abdullah (mfa@ukm.edu.my) (corresponding author)** merupakan Pensyarah Kanan di Pusat Kajian Sejarah, Politik dan Hal Ehwal Antarabangsa, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia.

*** **Zaiton Zakarya (zaitonzakaryagdufs@gmail.com)** merupakan Pensyarah dalam Bahasa Melayu di Jabatan Bahasa Melayu, Fakulti Bahasa dan Budaya Asia, Universiti Pengajian Bahasa–Bahasa Asing Guangdong, China (东方语言文化学院马来语系广东外语外贸大学).

**** **Abdul Muein Abadi (muein@ukm.edu.my)** merupakan Pensyarah Kanan di Pusat Kajian Sejarah, Politik dan Hal Ehwal Antarabangsa, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia.

Received: 15 Oktober 2023

Reviewed: 30 Oktober 2023

Accepted: 16 November 2023

Nota

¹ Mohd Fuad Mat Jali & Junaidi Awang Besar, “Pendapat dan Keperluan Generasi Muda Di Kawasan Parlimen Muar, Johor,” *e-Bangi: Journal of Social Sciences and Humanities*, Vol. 7, No. 1, 2012, 50-63.

² Winstedt, R. O., “The history of the Peninsula in folk-tales,” *Journal of the Straits Branch of the Royal Asiatic Society*, Vol. 57, 1911, 183-188.

³ Mohd Firdaus Abdullah, ““If You Can Control Water, You Can Control Everything”: Pembangunan sumber air mentah di Negeri Kedah, 1957-1992,” *Asian Journal of Environment, History and Heritage*, Vol. 5, No. 1, 2021, 1-24.

⁴ Mohd Firdaus Abdullah & Arba'iyah Mohd Noor, “Pembangunan bekalan air domestik di Negeri Kedah, 1957-1992,” *Kajian Malaysia*, Vol. 38, No. 1, 2020, 89–113. Juga rujuk: Mohd Firdaus Abdullah, Arba'iyah Mohd Noor & Azlizan Mat Enh, “Hydrological legacies of colonialism: Examining water systems in Perlis, Malaya (1909–1950),” *Journal of International Studies*, Vol. 19, No. 2, 215-243.

⁵ Linehan, W., “The kings of 14th century Singapore,” *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, Vol. 20 (2)(142), 1947, 117-127.

⁶ Abd. Jalil Borham, *Pentadbiran undang-undang Islam negeri Johor*. Johor: Penerbit UTM, 2002.

⁷ Muhammad Izuan Abdul Rahman & Mahani Musa, “Pengukuhan kedaulatan dinasti temenggung dalam Kesultanan Melayu Johor 1855-1895,” *SEJARAH: Journal of the Department of History*, Vol. 29, No. 1, 2020, 1-17.

⁸ Abdullah Zakaria Ghazali, *Istana dan Politik Johor 1835-1885*, Kuala Lumpur: Yayasan Penataran Ilmu, 1997, hlm. 23-44.

⁹ A Rahman Tang Abdullah, “Abu Bakar and Modern Johor: The Question of Modernisation and Westernisation in Malay Tradition,” *SEJARAH: Journal of the Department of History*, Vol. 16, No. 16, 2008, 59-79.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Mohammad Hj. Alias, *Tarikh Datuk Bentara Luar*, Johor Bahru, Johor, 1928, hlm. 5.

¹² Mohammad Said Sulaiman, *Hikayat Johor dan Tawarikh Almarhum Sultan Abu Bakar*, Singapura, 1940, hlm. 2.

¹³ Ahmad Fawzi Basri, *Johor 1885-1917: Pentadbiran Dan Perkembangan*, Petaling Jaya: Fajar Bakti, 1988, hlm. 6.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Daftar Penghulu Bagi Negeri Johor Dan Daerah-Daerahnya 1918, Arkib Negara Malaysia, Cawangan Selatan, Johor Bahru, Johor.

- ¹⁶ Ahmad Fawzi Basri, *Johor 1885-1917: Pentadbiran Dan Perkembangan*, hlm. 9.
- ¹⁷ C.M. Turnbull, "The Johore Gambier and Pepper Trade in the mid 19th Century", *J.S.S.S.*, Vol. XI, Pt, I, 1959, hlm. 44.
- ¹⁸ Hasrom Haron, *Sejarah Johor 1855-1885, Pengasasan dan Pengukuhan, Latihan Ilmiah, Sarjana Muda Sastera, Universiti Malaya, 1971/1972*, hlm. 26.
- ¹⁹ I.H. Burkill, *A Dictionary of the Economic Products of the Malay Peninsula*, London, 1935, Vol 2, hlm. 2202.
- ²⁰ J.C. Jackson, "Chinese Agricultural Pioneering in Singapore and Johore 1800-1917", *JMBRAS*, Vol. 38, (1), 1965, hlm. 97.
- ²¹ SSDMSKJ 1891-1899. Surat-surat kepada Pesuruhjaya Kerajaan Muar dari Datuk Sri Amar Diraja bertarikh 10 Mei 1896, 8.3.1896 dan 23.3.1896.
- ²² A. Hamid Fadzil, Haji dan Wasim b. Ubi, "Ringkasan Riwayat Daerah Kecil Lenga", *Buku Peringatan Kemerdekaan P.T.M. 1957*, Muar, 1957, hlm. 9.
- ²³ SSDM 1886-1891. Surat daripada Menteri Besar kepada Ungku Mohd. Khalid, 27 Oktober 1886: SSDMSKJ 1891-1899. Surat-surat kepada Pesuruhjaya Kerajaan Muar dari Datuk Sri Amar Diraja bertarikh 10 Mei 1896, 8.3.1896 dan 23.3.1896.
- ²⁴ SSDM 1886-1891. Surat kepada Merinyu. A. Rahman daripada Menteri Besar bertarikh 4 Mei 1889.
- ²⁵ SSDM 1886-1891. Surat kepada Encik Awang b. Hussin (Penolong Datuk Bentara Luar) daripada Menteri Besar, 21.7.1889.
- ²⁶ SSDMSKJ 1891-1899. Surat kepada Sultan daripada Datuk Sri Amar Diraja 10.7.1899.
- ²⁷ SSDMSKJ 1891-1899. Surat kepada Sultan daripada Datuk Sri Amar Diraja 10.7.1895
- ²⁸ Hj. A. Hamid Fadzil dan Wasim b. Ubi, "Ringkasan Riwayat Daerah Kecil Lenga," hlm. 1-10.
- ²⁹ Singapore and Straits Directory untuk 1901, 1904 dan 1913. Lihat Bab mengenai Muar, Johor.
- ³⁰ *Johore Annual Report 1911*, hlm. 3. Mengikuti Singapore and Straits Directory for 1913, hlm. 510.
- ³¹ *General Adviser 78/1913*, Muar, Johor, hlm. 12.
- ³² Buku-buku *Estimate 1910-1914, Customs and Royalties 1911 for Batu Pahat, Muar and Johor Bahru*. Mengikuti Singapore and Straits Directory 1913, hlm. 510.
- ³³ H. Lake, "Johore: Geography, Inhabitants", *Geographical Journal*, Vol. 3, 1894, hlm. 293.
- ³⁴ SSDMSKJ 1891-1899, Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob. Pesuruhjaya Kerajaan daripada A. Rahman b. Andak (Datuk Sri Amar Diraja) 15.9.1896. *General Adviser 78/1913*, hlm. 3. Ibid., Laporan ini telah memetikkenyataan dari Sir William Maxwell yang berbunyi, "The Malass of Muar have abandoned padi planting in favour of 'collecting gutta' ",
- ³⁵ SSDMSKJ 1891-1899, Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob. Pesuruhjaya Kerajaan daripada A. Rahman b. Andak (Datuk Sri Amar Diraja] 15.9.1896.
- ³⁶ Ibid.
- ³⁷ CLM 1913. File CLM is. 289/1911 ANJ, Surat kepada Collector dan Penasihat bagi Muar, 8 Ramadan 1329 daripada Orangkaya Abu Bakar Padang.
- ³⁸ Orangkaya Abu Bakar adalah anak Orangkaya Bedu yang telah dilantik menjadi Orangkaya Kampung Tengah atau Bintanpuri (sekarang Kampung Parit Bakar) selepas mati ayahnya itu. Lihat SSM 201-300, 1917, Daftar No. 236. Ini memberi keterangan mengenai latar belakang perlantikan Orangkaya Abu Bakar.
- ³⁹ *General Adviser 83/1914*, Muar, Johor, hlm. 5.
- ⁴⁰ *Johore Annual Report 1911*, hlm. 13.
- ⁴¹ SSDMJ 1886-1891, Surat kepada W.F. Garland daripada Menteri Besar bertarikh 23.3.1889.
- ⁴² Hairi Abdullah, *Proses Pemandaran Orang-orang Melayu Ke Bandar Maharani*, Tesis M.A., Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 1971, hlm. 58: *Johore Annual Report 1911*, hlm. 5.
- ⁴³ *Straits Times*, 20 Mei 1890, Rencana Pengarang.
- ⁴⁴ Singapore and Straits Directory for 1901, hlm. 318-319
- ⁴⁵ *General Adviser 72/1912*, hlm. 7.
- ⁴⁶ *Johore Annual Report 1911*, hlm. 8.
- ⁴⁷ *Johore Annual Report 1911*, hlm. 15.
- ⁴⁸ *Johore Annual Report for 1911*, hlm. 19-20.
- ⁴⁹ *Johore Annual Report for 1911*, hlm. 2.
- ⁵⁰ Ibid.
- ⁵¹ *General Adviser, 72/1912*, Muar, Johor, hlm. 768.

- ⁵² J.C. Jackson, *Planters and Speculators*, Figure 36. Sungguhpun terdapat fluctuation harga gelah, tetapi umumnya paras harga telah merosot. Satu faktor yang menggalakkan penanam getah ialah wujudnya kenaikan paras harga pada tahun-tahun tertentu seperti dalam tahun 1913.
- ⁵³ Dipadankan dari *Johore Annual Report 1920*, hlm.18 dan *Report on the Land Office for the year 1919*, hlm.6.
- ⁵⁴ Dipadankan dari *Report on the Land Office for the year 1919; Muar Land Revenue*, hlm.6.
- ⁵⁵ SSDMSKJ 1891-1899, Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob daripada Datuk Sri Amar Diraja, 15.2.1896.
- ⁵⁶ SSDMSKJ 1891-1899, Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob daripada Datuk Sri Amar Diraja, 9.9.1896.
- ⁵⁷ SSDMSKJ 1891-1899, Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob daripada Datuk Sri Amar Diraja, 23.12.1896.
- ⁵⁸ SSDMSKJ 1891-1899, Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob daripada Datuk Sri Amar Diraja, 4.1.1896.
- ⁵⁹ SSDMSKJ 1891-1899, Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob daripada Datuk Sri Amar Diraja, 9.9.1896.
- ⁶⁰ Hairi Abdullah, "*Proses Pemandaran Orang-orang Melayu Ke Bandar Maharani*", hlm. 86.
- ⁶¹ SSDMJK 1891-1899, Surat kepada Datuk Bentara Luar daripada Datuk Menteri, 4.4.1891.
- ⁶² Hairi Abdullah, op.cit., hlm. 87.
- ⁶³ Muhammad Said Haji Sulaiman, *Buku Teriti Johor dengan Pertambahannya*, Johore Bahru, 1941, hlm. 23,74.
- ⁶⁴ SSDMSKJ 1891-1896, Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob daripada Datuk Sri Amar Diraja, 25.6.1899.
- ⁶⁵ Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob daripada Datuk Sri Amar Diraja, 25.6.1899.
- ⁶⁶ Hairi b. Abdullah, op.cit., hlm. 87.
- ⁶⁷ Daftar Penghulu Bagi Negeri Johor Dan Daerah-Daerahnya 1918, Arkib Negara Malaysia, Cawangan Selatan, Johor Bahru, Johor.
- ⁶⁸ Malay Mail, 8 March 1901, Rencana Pengarang, hlm. 2.
- ⁶⁹ Singapore and Straits Directory for 1901, hlm. 317-138.
- ⁷⁰ Salinan Surat-surat Titah Perintah 1888-1910, hlm. 15.
- ⁷¹ Dipadankan dari Daftar Penghulu bagi Johor dan Daerah-daerahnya 1918, hlm. 142-152.
- ⁷² *General Adviser 72/1912*, hlm. 7. Report on the Muar Division.
- ⁷³ Ibid.
- ⁷⁴ Ibid.
- ⁷⁵ *General Adviser 115/1915*, Report on the Muar Division, hlm. 3.
- ⁷⁶ Ibid.
- ⁷⁷ *General Adviser 83/1914*, hlm. 1-10.
- ⁷⁸ *General Adviser 174/1919*, Report on the Muar Division, para 49.
- ⁷⁹ *General Adviser 83/1914*, hlm. 1, 45.
- ⁸⁰ *Johore Annual Report 1919*, hlm. 19.
- ⁸¹ *General Adviser 72/1912*, hlm. 12.
- ⁸² Ibid.
- ⁸³ *Johore Annual Report 1919*, hlm. 16

Rujukan

A. Hamid Fadzil, Haji dan Wasim b. Ubi, "Ringkasan Riwayat Daerah Kecil Lenga", *Buku Peringatan Kemerdekaan P.T.M. 1957*, Muar, 1957.

A Rahman Tang Abdullah, "Abu Bakar and Modern Johor: The Question of Modernisation and Westernisation in Malay Tradition," *SEJARAH: Journal of the Department of History*, Vol. 16, No. 16, 2008, 59-79.

Abd. Jalil Borham, *Pentadbiran undang-undang Islam negeri Johor*. Johor: Penerbit UTM, 2002.

Abdullah Zakaria Ghazali, *Istana dan Politik Johor 1835-1885*, Kuala Lumpur: Yayasan Penataran Ilmu, 1997.

Ahmad Fawzi Basri, *Johor 1885-1917: Pentadbiran Dan Perkembangan*, Petaling Jaya: Fajar Bakti, 1988.

C. M. Turnbull, "The Johore Gambier and Pepper Trade in the mid 19th Century", *J.S.S.S.*, Vol. XI, Pt. I, 1959, hlm. 44.

CLM 1913. File CLM is. 289/1911 ANJ, Surat kepada Collector dan Penasihat bagi Muar, 8 Ramadan 1329 daripada Orangkaya Abu Bakar Padang.

Daftar Penghulu Bagi Negeri Johor Dan Daerah-Daerahnya 1918, Arkib Negara Malaysia, Cawangan Selatan, Johor Bahru, Johor.

Estimate 1910-1914, Customs and Royalties 1911 for Batu Pahat, Muar and Johor Bahru.

General Adviser 72/1912, Muar Johor.

General Adviser 78/1913, Muar, Johor.

General Adviser 83/1914, Muar, Johor.

General Adviser 115/1915, Report on the Muar Division.

General Adviser 174/1919, Report on the Muar Division.

H. Burkill, *A Dictionary of the Economic Products of the Malay Peninsula*, London, 1935.

H. Lake, "Johore: Geography, Inhabitants", *Geographical Journal*, Vol. 3, 1894, hlm. 293.

Hairi Abdullah, *Proses Pemandaran Orang-orang Melayu Ke Bandar Maharani*, Tesis M.A., Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 1971.

Hasrom Haron, *Sejarah Johor 1855-1885, Pengasasan dan Pengukuhan*, Latihan Ilmiah, Sarjana Muda Sastera, Universiti Malaya, 1971/1972.

J. C. Jackson, "Chinese Agricultural Pioneering in Singapore and Johore 1800-1917", *JMBRAS*, Vol. 38, No. 1, 1965, hlm. 97.

Johore Annual Report 1911, 1920,

Malay Mail, 8 March 1901, Rencana Pengarang, hlm. 2.

Mohammad Hj. Alias, *Tarikh Datuk Bentara Luar*, Johor Bahru, Johor, 1928.

Mohammad Said Sulaiman, *Hikayat Johor dan Tawarikh Almarhum Sultan Abu Bakar*, Singapura, 1940.

Mohd Fuad Mat Jali & Junaidi Awang Besar, “Pendapat dan Keperluan Generasi Muda Di Kawasan Parlimen Muar, Johor,” *e-Bangi: Journal of Social Sciences and Humanities*, Vol. 7, No. 1, 2012, hlm. 50-63.

Mohd Firdaus Abdullah, ““If You Can Control Water, You Can Control Everything”:
Pembangunan sumber air mentah di Negeri Kedah, 1957-1992,” *Asian Journal of Environment, History and Heritage*, Vol. 5, No. 1, 2021, hlm.1-24.

Mohd Firdaus Abdullah & Arba’iyah Mohd Noor, “Pembangunan bekalan air domestik di Negeri Kedah, 1957-1992,” *Kajian Malaysia*, Vol. 38, No. 1, 2020, hlm. 89–113.

Mohd Firdaus Abdullah, Arba’iyah Mohd Noor & Azlizan Mat Enh, “Hydrological legacies of colonialism: Examining water systems in Perlis, Malaya (1909–1950),” *Journal of International Studies*, Vol. 19, No. 2, hlm. 215-243.

Muhammad Izuan Abdul Rahman & Mahani Musa, “Pengukuhan kedaulatan dinasti temenggung dalam Kesultanan Melayu Johor 1855-1895,” *SEJARAH: Journal of the Department of History*, Vol. 29, No. 1, 2020, 1-17.

Muhammad Said Haji Sulaiman, *Buku Teriti Johor dengan Pertambahannya*, Johore Bahru, 1941.

Linehan, W., “The kings of 14th century Singapore,” *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, Vol. 20 (2)(142), 1947, hlm. 117-127.

Report on the Land Office for the year 1919; Muar Land Revenue.

Salinan Surat-surat Titah Perintah 1888-1910, hlm. 15.

Singapore and Straits Directory untuk 1901, 1904 dan 1913.

SSDM 1886-1891. Surat kepada Encik Awang b. Hussin (Penolong Datuk Bentara Luar) daripada Menteri Besar, 21.7.1889.

SSDM 1886-1891. Surat daripada Menteri Besar kepada Ungku Mohd. Khalid, 27 Oktober 1886.

SSDM 1886-1891. Surat kepada Merinyu. A. Rahman daripada Menteri Besar bertarikh 4 Mei 1889.

SSDMJ 1886-1891, Surat kepada W.F. Garland daripada Menteri Besar bertarikh 23.3.1889.

SSDMJK 1891-1899, Surat kepada Datuk Bentara Luar daripada Datuk Menteri, 4.4.1891.

SSDMSKJ 1891-1899, Surat kepada Datuk Mohamad b. Mahbob. Pesuruhjaya Kerajaan daripada A. Rahman b. Andak (Datuk Sri Amar Diraja) 4.1.1896, 25.6.1899, 15.9.1896, 9.9.1896, 23.12.1896,

SSDMSKJ 1891-1899. Surat kepada Sultan daripada Datuk Sri Amar Diraja 10,7.1899.

SSDMSKJ 1891-1899. Surat-surat kepada Pesuruhjaya Kerajaan Muar dari Datuk Sri Amar Diraja bertarikh 10 Mei 1896, 8.3.1896 dan 23.3.1896.

SSM 201-300, 1917, Daftar No. 236.

Straits Times, 20 Mei 1890.

Winstedt, R. O., "The history of the Peninsula in folk-tales," *Journal of the Straits Branch of the Royal Asiatic Society*, Vol. 57, 1911, hlm.183-188.